

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ขอโอกาสสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาชาวไทยพุทธ ผู้นำศาสนาชาวไทยมุสลิม โต๊ะครู ผู้นำชุมชนหมู่บ้านตลอดจนชาวบ้านในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และชาวบ้านต่างพื้นที่ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ดังต่อไปนี้

4.1.1 สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ อันได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่า และผู้นำศาสนาพุทธ ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

วัตถุประสงค์ที่ 1 : ศึกษาความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

การสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยในวัตถุประสงค์ดังกล่าวมีประเด็นสำคัญอยู่ 3 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
2. สภาพความสัมพันธ์ด้านการค้าขายและการงานอาชีพระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
3. สภาพความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

บทสัมภาษณ์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคมหรือไม่ อย่างไร

นายปรีชา เมรุคัญ อายุ 58 ปี ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคม โดยคนในชุมชนทั้งมุสลิมและไทยพุทธไปมาหาสู่กัน จึงเกิดการปฏิสัมพันธ์กัน ทุกคนทุกศาสนาร่วมมือร่วมใจ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นมา ตั้งแต่อดีตกาล ทุกคนนับว่าเป็นเพื่อน เป็นญาติพี่น้อง” และท่านกล่าวอีกว่า “มุสลิมบางคนยอมรับว่ามีญาติที่เป็นต่างศาสนิกอยู่ในชุมชนแห่งนี้ด้วย” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

นายตอNING ยีงอ อายุ 68 ปี ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคม” และกล่าวว่า “นับมา ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน มุสลิมกับต่างศาสนิกส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้รู้จักกัน บางคนรู้จัก แม้กระทั่งบรรพบุรุษดั้งเดิม จึงทำให้มีการทักทายกันเวลาพบเจอ มีการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีและสามารถปรึกษาหารือกัน” (ตอNING ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

พระธงไชย โพธิ์แก้ว อายุ 58 ปี เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้ามีความสัมพันธ์ด้านสังคม โดยคนที่อยู่ในชุมชนบ้านคล้าส่วนใหญ่รู้จักกัน ไปมาหาสู่กัน พูดคุยกันตามภาษาคนรู้จักกัน มีการติดต่อสื่อสารกัน มีความสามัคคีและช่วยเหลือโดยเฉพาะเรื่องสาธารณะประโยชน์ของชุมชน อาทิเช่น การพัฒนาชุมชน เป็นต้น” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำในชุมชนบ้านคล้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ได้คำตอบที่เหมือนกันว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคม หลักฐานดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้คนรู้จักกัน ทักทายกัน แสดงว่าทุกคนติดต่อสื่อสารกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว กลุ่มผู้นำมีมติเห็นว่า ทุกคนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านคล้ามีความสัมพันธ์กันในทางที่ดี

1.2 กิจกรรมทางสังคมอะไรบ้าง ที่มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เคยเข้าร่วม เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “กิจกรรมทางสังคมที่มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เคยเข้าร่วมมีหลายอย่าง นับว่าทุกๆกิจกรรมที่สามารถเข้าร่วมได้ อาทิเช่น กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การประชุมเกี่ยวกับโครงการต่างๆภายในหมู่บ้าน

เป็นต้น เนื่องจากว่า การเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องคำนึงถึงส่วนร่วมและความพึงพอใจต่อประชาชนทุกคน โดยเฉพาะ เป็นผู้ใหญ่บ้านในชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนา จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องดูแลทุกคนให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้ความเสมอภาค”(ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “เคยมีกิจกรรมทางสังคมที่มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เข้าร่วม แต่น้อย เนื่องจากกิจกรรมทางสังคมส่วนใหญ่จะแบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่มุสลิมกับชาวไทยพุทธ เพื่อสะดวกในการประกอบกิจกรรม อาทิ เช่น กิจกรรมพัฒนาศาสนสถาน กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก เป็นต้น ” (ตอ นิง ยี่อ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “มีกิจกรรมร่วมทางสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า อาทิเช่น การพัฒนาถนน การทำประชาพิจารณ์เกี่ยวกับงบประมาณต่างๆ เช่น งบก่อสร้างถนน การพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น สาเหตุเนื่องจากมุสลิมกับชาวไทยพุทธเป็นประชากรที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน มีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทุกคนยอมรับในความแตกต่างทางศาสนาแต่ไม่ยอมรับในความแตกแยกทางสังคม ทุกคนพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม” (พระธงชัย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมทางสังคมที่ทำให้มุสลิมกับต่างศาสนิกมีความสัมพันธ์กัน เพียงแต่บางคนจากกลุ่มผู้นำมีความเห็นว่ามีน้อยมาก

1.3 การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริมหรือไม่ อย่างไร

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม เนื่องจากว่าทุกศาสนา มีหลักคำสอนที่ดี ดังนั้นจึงเชื่อว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้สามารถนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาของตนมาสนับสนุนใช้ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับชาวไทยพุทธ อาทิเช่น ไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่ได้มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นด้วยความเคยชินของบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันด้วยความเคยชินดังกล่าวจึงทำให้บางคนในบรรดามุสลิมกับชาวไทยพุทธในชุมชนแห่งนี้ตกอยู่ในภาวะ

เสี่ยงต่อการกระทำผิดหลักศาสนา อาทิเช่น การดื่มสุรา เป็นต้น” (ดอญิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม เนื่องด้วยทุกศาสนาย่อมสอนให้ทุกคนเป็นคนดี ดังเช่นศาสนาพุทธ ชาวพุทธทุกคนมีหลักคำสอนพื้นฐานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ชาวพุทธทุกคนยึดถือปฏิบัติเป็นหลักของชีวิต อันได้แก่ศีล 5 ดังนั้นการที่ทุกคนทุกศาสนานำหลักคำสอนศาสนาของตนมาใช้ในชีวิตประจำวันและสังคมของตน สังคมก็จะเต็มไปด้วยความสงบสุข ดังเช่นสังคมของชุมชนแห่งนี้” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า 3 การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม แต่ส่วนน้อยให้สัมภาษณ์ว่า ไม่ได้มาจากศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำ

1.4 การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีข้อดีข้อเสียอะไรบ้าง อย่างไร

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่มีข้อเสียใดๆ ส่วนข้อดีมีมากมาย อาทิเช่น ทำให้สังคมมีความหลากหลาย มีความร่วมมือกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา ทุกคนมีความเข้าใจศาสนาที่แตกต่าง มีความเคารพในสิทธิของศาสนาที่แตกต่างกัน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่มีข้อดีและข้อเสียใดๆ และไม่มี ความแตกต่างกับสังคมอื่นๆ ทุกอย่างขึ้นอยู่กับการกระทำของแต่ละคน” (ดอญิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีมีมากมายและครอบคลุมในทุกๆ ด้าน ส่วนข้อเสียอันได้แก่ เรื่องยาเสพติด ด้านภาษา หลักคำสอนที่บิดเบือนความเชื่อผิดๆต่างคนต่างระวังต่อกัน” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อดีข้อเสียในการปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผลการสัมภาษณ์พบว่าทุกคนจากกลุ่มผู้นำให้คำตอบที่แตกต่างกัน บางคนมีความเห็นว่า มีทั้งข้อดีและข้อเสีย บางคนตอบว่าไม่มีข้อดีและข้อเสียอะไรและอีกคนตอบว่า มีแต่ข้อดี ไม่มีข้อเสีย

ประเด็นที่ 1 : สภาพความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1.1 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้าหรือไม่ เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้าเป็นปกติ เนื่องจากว่าต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้จะเตรียมอาหารที่ถูกหลักศาสนา” และยังกล่าวต่ออีกว่า “เมื่อประมาณ 20 ปีก่อน เวลาชาวมุสลิมจะมีงาน ไม่ว่าจะงานบุญงานแต่งหรืองานใดก็ตามชาวมุสลิมจะยึดอุปกรณ์ภายในครัวเรือนทางวัดมาใช้ในงาน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้าแต่น้อยมาก เนื่องจากมุสลิมบางคนระวังเกี่ยวกับอาหารไม่ถูกหลักศาสนา” (ตอชิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า โดยอาหารที่มุสลิมรับประทานนั้นเน้นความถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามเป็นหลัก

1.2 เวลาทักทายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ใช้ภาษาอะไรในการสื่อสารกัน เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “เวลาทักทายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสาร เนื่องจากเป็นภาษากลางในการสื่อสาร ทุกคนคุ้นเคยมาจากการเรียนและสื่อต่างๆ แม้มีมุสลิมบางคนที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยกลางได้ แต่สามารถเข้าใจในความหมายที่สื่อสารได้” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ภาษาที่ใช้เวลาทักทายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อันได้แก่ ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูปะปนกัน เนื่องจากมุสลิมบางคนมีปฏิสัมพันธ์ยาวนาน ทำให้สามารถสื่อสารภาษาไทยถิ่นใต้ ส่วนบางคนไม่สามารถพูดภาษาไทยถิ่นใต้ จึงสื่อสารด้วยการพูดภาษามลายูปะปนกับภาษาไทย” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า เวลาทักทายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ยกเว้นบางคนที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทย จะใช้ภาษามลายูปะปนกับภาษาไทย

1.3 มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา หรือไม่ เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อาทิเช่น วันพ่อ วันแม่ เนื่องจากมุสลิมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนบ้านคล้า ดังนั้นจึงมีสิทธิเข้าร่วมกิจกรรมเช่นกัน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ไม่มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ยกเว้นเป็นกิจกรรมของบุคคลสำคัญ อาทิเช่น ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เนื่องจากบางครั้งได้ถูกเชิญและบางคนมีความระวังเกี่ยวกับหลักศาสนา” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อาทิเช่น งานวันพ่อหรือวันแม่ มีการจุดเทียนชัยถวายพระพร ชัยมงคล มีการพัฒนาหมู่บ้าน โรงเรียน มีการปลูกป่า ปล่อยปลา เนื่องจากเราอยู่ในชุมชนเดียวกัน ต้องพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นหากมีกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษเราก็จะร่วมมือ” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า คำตอบนั้นมีความขัดแย้งกัน ระหว่างมีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งนับว่าเป็นคำตอบส่วนใหญ่ กับไม่มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นคำตอบส่วนน้อย

1.4 มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนาในชุมชน บ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา หรือไม่ เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบ คำถามว่า “มีหลายกิจกรรมที่มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กๆ สาเหตุเพราะเด็กๆ ต้องการความสนุกสนาน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ไม่มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เนื่องจากบางคนระวัง ความผิดและการละเมิดทางศาสนา” (ตอชิง ยี่งอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “มีบางกิจกรรมที่มุสลิมเข้าร่วมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา แต่น้อยมาก เนื่องจากบางคนถูกเชิญด้วยเพื่อน” (พระจงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำพบว่า ส่วนใหญ่ให้คำตอบว่า มี กล่าวคือมีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา บางคนให้สัมภาษณ์ว่า มี แต่น้อยมาก ส่วนบางคนให้สัมภาษณ์ว่า มี โดยส่วนใหญ่เป็นเด็กๆ

ประเด็นที่ 2 : สภาพความสัมพันธ์ด้านการค้าขายและงานอาชีพระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

2.1 มุสลิมกับต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทำงานประกอบอาชีพพร้อมกันในชุมชนหรือไม่ อะไรบ้าง เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบ คำถามว่า “มุสลิมกับต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้ทำงานประกอบอาชีพพร้อมกันในชุมชน อันได้แก่ ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เป็นลูกจ้าง เป็นต้น สาเหตุเนื่องจาก บางครั้งเป็นงบประมาณและโครงการจากหน่วยงานต่างๆเพื่อพัฒนาชุมชน ดังนั้นเพื่อความยุติธรรม และเสมอภาคระหว่างสองศาสนา จึงส่งเสริมให้ทั้งสองศาสนาทำงานร่วมกัน ส่วนอีกส่วนหนึ่งเกิดจากความรักความเมตตาและต้องการช่วยเหลือผู้ยากลำบากจึงรับมาช่วยทำงานไปด้วย” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีมุสลิมบางคนเข้าไปทำงานกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา แต่น้อย ส่วนใหญ่จะเป็นงานที่มาจากโครงการต่างๆ” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประจักษ์ได้ว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทำงานประกอบอาชีพร่วมกันในชุมชน แต่นับว่าเป็นส่วนน้อย

2.2 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันในชุมชนหรือไม่ อะไรบ้าง สาเหตุ

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันในชุมชน หลายอย่างยกเว้นสิ่งต้องห้ามในศาสนา อาทิเช่น เหล้า เป็นต้น สาเหตุเนื่องจากเราอยู่ใกล้เคียงกัน อยู่ในชุมชนเดียวกัน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันในชุมชน แต่ไม่บ่อยมากนัก อาทิเช่น ช่วงผลไม้ เป็นต้น เนื่องจากว่าบางครั้งไม่มีพ่อค้าแม่ค้าที่เป็นมุสลิมจึงต้องพึ่งพาพ่อค้าแม่ค้าต่างศาสนิกหรือไม่ก็เพื่อผลประโยชน์ของตน เป็นต้น” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันในชุมชน โดยมุสลิมเน้นทำการค้าขายเฉพาะสิ่งของที่ต้องตามหลักศาสนาเท่านั้น

2.3 ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจอะไรบ้างที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้แก่ กิจกรรมกลุ่มแม่บ้าน โดยจะมีทั้งชาวมุสลิมและชาวพุทธช่วยกันในการทำขนมทองม้วน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา คือกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านในการผลิตขนมทองม้วน” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์เป็นนิตินิพนธ์ว่า ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประเด็นที่ 3 : สภาพความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

3.1 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีสภาพการศึกษาด้านศาสนาอย่างไรบ้าง

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “ปัจจุบันมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีสภาพการศึกษาด้านศาสนาที่ค่อนข้างดี แบ่งผู้เรียนออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มเด็กและเยาวชน มีการส่งลูกหลานเรียนที่สถาบันปอเนาะบ้าง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาบ้าง ส่วนกลุ่มที่สองคือกลุ่มผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่บางส่วนจะเรียนศาสนาจากสุเหร่า” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้นำ ส่วนใหญ่ไม่สามารถให้คำตอบได้เพราะกลุ่มผู้นำส่วนใหญ่เป็นต่างศาสนิก จึงทราบเกี่ยวกับการศึกษามุสลิมที่เกิดขึ้นได้น้อยมาก ดังนั้นจึงเหลือเพียงคำตอบของมุสลิม พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีสภาพการศึกษาด้านศาสนาที่ค่อนข้างดี

3.2 สภาพความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนาหรือไม่ อย่างไร

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่มีอิทธิพลและอุปสรรคใดๆต่อการศึกษาด้านศาสนา ทุกคนมีสิทธิและสามารถเลือกตามความต้องการที่จะศึกษา” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์หนึ่งในกลุ่มผู้นำพบว่า สภาพความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนา

3.3 บุตรหลานของมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนดังกล่าวหรือไม่ เหตุใด

ผู้นำชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา กล่าวว่า “มีบุตรหลานของมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนแห่งนี้ และมีมากกว่าชาวไทยพุทธ เนื่องจากว่าเป็นโรงเรียนอยู่ในชุมชนแห่งนี้อยู่แล้ว ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายและออกนอกพื้นที่” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา กล่าวว่า “มีบุตรหลานมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนแห่งนี้บางส่วน แต่ส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนชุมชนมุสลิมและโรงเรียนมุสลิม สาเหตุเนื่องจากสภาพแวดล้อมโรงเรียนในชุมชนบ้านคล้าอยู่ในเขตบริเวณต่างศาสนิกชน” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า มีบุตรหลานของมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนดังกล่าว

3.4 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนศึกษาด้านใดบ้าง สาเหตุ

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา กล่าวว่า “มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนเรียนด้านศาสนาและสามัญควบคู่กันตั้งแต่ระดับประถมจนถึงมัธยมปลาย ส่วนช่วงอุดมศึกษาชาวมุสลิมในพื้นที่แห่งนี้ส่วนใหญ่จะศึกษาต่อด้านสามัญและสายอาชีพ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะศึกษาศาสนาจากสถาบันปอเนาะแต่น้อยมาก” (ตอเนิง ยีงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

จากการศึกษาพบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนศึกษาในทุกด้าน กล่าวคือ ส่งเสริมด้านศาสนาและสามัญ แต่ส่วนใหญ่ส่งเสริมด้านสามัญ โดยสังเกตจากการให้สัมภาษณ์ ผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวว่า “ส่งเสริมบุตรหลานของตนเรียนด้านศาสนาและสามัญควบคู่กันตั้งแต่ระดับประถมจนถึงมัธยมปลาย ส่วนช่วงอุดมศึกษาชาวมุสลิมในพื้นที่แห่งนี้ส่วนใหญ่จะศึกษาต่อด้านสามัญและสายอาชีพ”

วัตถุประสงค์ที่ 2 : แนวทางการสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

2.1 ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกอย่างไรบ้าง

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ชุมชนของเรามีแนวคิดที่จะให้ทุกคนทุกศาสนารู้สึกว่าเป็นพี่น้องกัน เมื่อความรู้สึกดังกล่าวซึมซับเข้าไปในจิตใจ ผลที่ตามมาคือการอยู่ร่วมกันสงบสุข เนื่องจากพวกเรามีวิถีดำเนินชีวิตที่คล้ายๆกันเพียงแต่ศาสนาและความเชื่อที่แตกต่างกัน แท้จริงแล้วแนวคิดดังกล่าวได้มาจากสภาพความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในอดีต พวกเราทุกคนรักกัน อยู่อย่างพี่น้อง วางใจและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่หลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น แม้เหตุการณ์ความไม่สงบไม่ได้เกิดขึ้นในชุมชนบ้าน

คล้ายก็ตาม แต่สภาวะด้านจิตใจของมุสลิมกับต่างศาสนิกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในด้านลบ ส่วนหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกคือความเป็นญาติกันและความพอเพียงในการดำรงชีวิต กล่าวคือตั้งแต่อดีตแล้วว่าทั้งมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้จะนับญาติกันและมีการแบ่งปัน เอื้ออาทรต่อกัน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดที่จะให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดไป สามารถไปมาหาสู่กันโดยไม่ต้องระวังต่อกัน โดยยึดหลักสันติภาพของสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก” (ดอNING ยี่งอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดที่จะให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป ร่วมมือกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้คือ หลักคำสอนศาสนา สำหรับชาวไทยพุทธจะมีศีลห้า เป็นหลักในความสัมพันธ์ด้านสังคมกับชาวมุสลิมได้หรือทุกศาสนาได้” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดที่จะสานสัมพันธ์และหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก โดยแต่ละคนมีหลักความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงกัน

2.2 ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรใช้รูปแบบอย่างไร เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรใช้รูปแบบความสัมพันธ์แบบพี่น้อง มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่ยึดติดกับความแตกต่างทางศาสนา ไม่แบ่งแยก ยกเว้นสิ่งที่มาจากหลักคำสอนศาสนา” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรใช้รูปแบบการสานต่อความสัมพันธ์หลังจากที่เกิดความสัมพันธ์ขึ้นตั้งแต่อดีต ควรต้องรักษาความสัมพันธ์ไว้ ซึ่งมีหลายวิธีการ อาทิเช่น การเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน การให้อภัยซึ่งกันและกัน ยอมรับข้อบกพร่องของอีกฝ่ายหนึ่ง เคารพสิทธิหน้าที่ เป็นต้น” (ดอNING ยี่งอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “ควรใช้รูปแบบการถนอมความสัมพันธ์ให้ยืนยาว ต้องเข้าใจและเห็นความสำคัญของกันและกัน มองกันในแง่ดี เหมือนกับว่าต่างศาสนิกคือคนในครอบครัวของเราเช่นกัน และที่สำคัญคือเข้าใจประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีรูปแบบ เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่แตกต่างกันตามทัศนะความคิดเห็นของแต่ละคน แต่โดยรวมแล้วจะอยู่ในรูปแบบสมานฉันท์ระหว่างศาสนาและสังคม

2.3 กิจกรรมทางสังคมอะไรบ้างที่เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรส่งเสริมด้านอาชีพ เพราะนอกจากเป็นการส่งเสริมรายได้แก่ชาวบ้านในชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ เนื่องจากการงานอาชีพจะลุล่วงได้ต้องอาศัยความร่วมมือและสามัคคีภายในชุมชน” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรส่งเสริมด้านกีฬา เพราะกีฬาสามารถให้ผู้คนในชุมชนสามารถพบปะกัน ได้รับความสนุกสนานและความบันเทิงร่วมกัน จึงทำให้เกิดความผูกพันที่ดีระหว่างกันและรวมไปถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน” (ตอเนิง ยิงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “ควรส่งเสริมการแข่งขันกีฬา การพัฒนาอาคารสถานที่ การตรวจสุขภาพของผู้สูงอายุ เพราะระหว่างกิจกรรมดังกล่าว ผู้คนสามารถพบปะปรึกษาหารือกัน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีความใกล้ชิดมากขึ้น” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มผู้นำส่วนใหญ่มีความเห็นว่า กิจกรรมทางสังคมที่เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา คือ การกีฬาและการอาชีพ

5.4 ความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรปรับปรุงหรือไม่ อะไรบ้าง เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ต้องมีการปรับปรุงบางอย่าง อันได้แก่ การเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนและผู้อื่นให้ดี เพราะบางครั้งเรารับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ในวัฒนธรรมของตน จึงทำให้สังคมแต่เดิมเกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะวัฒนธรรมกับสังคมเป็นของคู่กัน ต้องไปด้วยกันเสมอ ถ้าวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง สังคมก็เกิดการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็เปลี่ยนแปลง ซึ่งบางครั้งก็อาจเกิด

ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในสังคม อาทิเช่น สภาพความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตนั้น อยู่ในภาวะที่ดี แต่เมื่อมีนักศึกษาในพื้นที่ที่เราไปเรียนต่างประเทศ แล้วนำวัฒนธรรมของต่างประเทศมาใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมิได้ไตร่ตรองตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปัญหาในสังคม” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ไม่ต้องปรับปรุง เพราะการอยู่ร่วมกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้ปกติ ไม่เคยมีความขัดแย้งด้านศาสนา สามารถไปมาหาสู่กันปกติ สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน”(ตอเนิง ยิงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง อันได้แก่ ปัญหายาเสพติด การมั่วสุมกัน ภาษาในการพูดคุยทัศนคติในแง่ลบของแต่ละคน ความเห็นแก่ตัว โดยคิดว่าไม่ใช่ปัญหาของตนเอง แต่เป็นของคนอื่น ปัญหาไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่แนวคิดของตนเองเป็นใหญ่ ผู้นำมีความเห็นแก่อำนาจ ปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนได้” (พระธงไชย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มผู้นำส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรปรับปรุงเพื่อสอดคล้องกับศาสนาและสังคม แต่บางส่วนมีความเห็นว่าไม่จำเป็นต้องปรับปรุง เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมดีอยู่แล้ว

5.5 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกหรือไม่ เหตุใด

ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านคล้าตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรศึกษา เพราะการที่เราจะอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขนั้น เราต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่แบ่งแยกและขัดแย้งระหว่างกัน ดังนั้นในชุมชนของเรามี 2 ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เราควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก เพื่อเราอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข” (ปรีชา เมรุคัญ [สัมภาษณ์], 10 ตุลาคม 2561)

ผู้นำศาสนาอิสลามประจำสุเหร่าลาฮา ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรศึกษา เพราะบางครั้งเราอาจกระทำหรือละเลยบางอย่างด้วยความคิดของเราเองหรือตัดสินจากความผิดของคนอื่นมาใช้กับเรา” (ตอเนิง ยิงอ [สัมภาษณ์], 12 ตุลาคม 2561)

เจ้าอาวาสวัดศรีพัฒนาราม ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ว่า “ควรศึกษา เพราะบางครั้งอาจเกิดปัญหาการมองโลกในแง่ลบ แต่หากเราศึกษาและเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าว อาจทำให้เรามีมุมมองที่กว้างมากขึ้น” (พระธงชัย โพธิ์แก้ว [สัมภาษณ์], 28 ตุลาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ซึ่งนับว่าเป็นที่มืดของกลุ่มผู้นำ

4.1.2 สัมภาษณ์โต๊ะครูและครูในพื้นที่และนอกพื้นที่ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

วัตถุประสงค์ที่ 1 : สภาพความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1.1 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคมหรือไม่ อย่างไร

นายอับดุลรอเซาะ บาเหะ อายุ 56 ปี โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี ทุกคนสามารถพึ่งพาอาศัย สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” (อับดุลรอเซาะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

นางคณิต หนูทอง อายุ 61 ปี รักราชการครู ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี ผู้คนในชุมชนทั้งมุสลิมและชาวไทยพุทธติดต่อกันร่วมมือร่วมแรงกันในด้านสังคม อาทิเช่น งานแต่ง งานเข้าสุนัต” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคม สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

1.2 กิจกรรมทางสังคมอะไรบ้าง ที่มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เคยเข้าร่วม เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “กิจกรรมทางสังคม ที่มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เคยเข้าร่วม อันได้แก่ ด้านกีฬา ด้านค้าขาย การงานอาชีพ เนื่องจากเราอยู่ในชุมชน

เดียวกัน ต้องร่วมมือกัน มีสิทธิเท่ากันและอีกอย่างเรามีผู้นำชุมชนคนเดียวกัน” (อับลอรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครู ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี ผู้คนในชุมชนทั้งมุสลิมและชาวไทยพุทธติดต่อกันร่วมมือร่วมแรงกันในด้านสังคม อาทิเช่น งานแต่งงาน งานเข้าสุนัต เป็นต้น” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีกิจกรรมทางสังคมที่มุสลิมกับต่างศาสนิกเข้าร่วมกัน

1.3 การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริมหรือไม่อย่างไร

โตะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม เพราะผมเองก็ได้มีโอกาสสอนศาสนา โดยบางประเด็นก็มีข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก” (อับลอรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ พบว่าการปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม

1.4 การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีข้อดีข้อเสียอะไรบ้าง อย่างไร

โตะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ข้อดี ทำให้สังคมเรามีความหลากหลายในด้านสังคม สามารถเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของต่างศาสนิก และที่สำคัญสามารถประยุกต์ความรู้จากตำรามาใช้ในบริบทความเป็นจริง ส่วนข้อเสียคือ บางคนจะซึมซับความเป็นต่างศาสนิกมาใช้ในชีวิตของตน อาทิเช่น การแต่งกาย การกิน เป็นต้น โดยมีได้ไตร่ตรองตามหลักคำสอนศาสนา” (อับลอรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

อ็ดนาน สาคอ อายุ 46 ปี โตะครูจากสถาบันปอเนาะกะโด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ข้อดี คือเราสามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือในยามที่ได้รับความลำบากและอีกหลายอย่าง ส่วนข้อเสียนั้น คือทำให้มุสลิมบางคนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนหรือวัยรุ่นรับประเพณีและวัฒนธรรมของต่างศาสนิกมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งบางประเพณีและวัฒนธรรมของต่างศาสนิกจะขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนา” (อ็ดนาน สาคอ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์โตะครูและนักวิชาการพบว่า การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีทั้งข้อดีและข้อเสีย

ประเด็นที่ 1 : สภาพความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1.1 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้าหรือไม่ เหตุใด

โตะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า“ไม่มี เนื่องจากอาหารบางประเภทต้องผ่านกระบวนการเชือดและทำความสะอาดที่ถูกต้องตามหลักศาสนาและอีกหลายอย่างที่ต่างศาสนิกต้องเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอาหารที่มุสลิมสามารถรับประทานได้และไม่ได้” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ มีเพียงคนเดียวที่สามารถให้ข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบได้ว่ามุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า โดยเลือกรับประทานอาหารที่ถูกหลักศาสนา

1.2 เวลาทักทายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ใช้ภาษาอะไรในการสื่อสารกัน เหตุใด

โตะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า“ส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยกลาง เพราะคนไทยพุทธไม่เข้าใจภาษามลายูท้องถิ่น” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครู ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ผสมระหว่างภาษาไทยถิ่นใต้กับภาษาไทยกลาง เนื่องจากบางคนมีเพื่อนและเติบโตมากับชาวไทยพุทธมาแต่เด็ก จึงสามารถพูดถิ่นใต้ ส่วนบางคนเคยเรียนภาษาไทย จึงสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยกลาง” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า เวลาทักทายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่

1.3 มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา หรือไม่ เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีการเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อาทิเช่น งานแต่ง แต่เป็นมุสลิมส่วนน้อยเท่านั้น เนื่องจากเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกัน” (อับดุลรอเซาะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครู ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี แต่จะมีเฉพาะวันพ่อ วันแม่ ช่วยกันทำความสะอาด พัฒนาอาคารสถานที่ในชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากเป็นการแสดงถึงความร่วมมือร่วมใจระหว่างชาวบ้านในชุมชน” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1.4 มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา หรือไม่ เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ไม่มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เนื่องจากเป็นประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนิกซึ่งบางครั้งก็จะมีสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักศาสนา” (อับดุลรอเซาะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ไม่มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เนื่องจากมุสลิมส่วนใหญ่มีความระวังเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ผิดกับหลักคำสอนศาสนา

ประเด็นที่ 2 : สภาพความสัมพันธ์ด้านการค้าและงานอาชีพระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

2.1 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทำงานประกอบอาชีพพร้อมกันหรือไม่ อย่างไรบ้าง เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทำงานประกอบอาชีพพร้อมกันหรือไม่ อันได้แก่ ทำงานก่อสร้าง รับเหมา ค้าขาย เป็นต้น เพราะบางคนมี

ฐานะการเงินดีและอีกอย่างเป็นงานที่อยู่ในชุมชนไม่ต้องออกไปทำงานไกลๆ” (อับลอรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการค้าขายและทำงานประกอบอาชีพร่วมกันในชุมชน

2.2 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันในชุมชนหรือไม่ อะไรบ้าง สาเหตุ

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี อันได้แก่ ค้าขายผลไม้ ร้านขายของชำ ขายปลา เป็นต้น เนื่องจากเป็นคนที่อยู่ในชุมชนสามารถพึ่งพาและช่วยเหลือกันอยู่แล้ว” (อับลอรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

การสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันในชุมชน

2.3 ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจจะอะไรบ้างที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี เป็นกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อันได้แก่ กิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านภายในชุมชนคล้าคือ ทำขนมทองม้วน มีตลาดนัดทุกอาทิตย์ เนื่องจากนอกจากเป็นกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจของชุมชนแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก” (อับลอรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครู ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี อันได้แก่การทำขนม ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเพื่อความเท่าเทียมกันจึงรับทั้งมุสลิมและต่างศาสนิก” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประเด็นที่ 3 : สภาพความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

3.1 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีสภาพการศึกษาด้านศาสนาอย่างไรบ้าง

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ศึกษาศาสนาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา บางส่วนเรียนจากสถาบันปอเนาะ ส่วนผู้ใหญ่บางกลุ่มจะเรียนศาสนาจากสุเหร่าในชุมชนแห่งนี้ทุกอาทิตย์ ทำให้สภาพการศึกษาด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชนแห่งนี้มีอยู่ในภาวะที่ดี” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีสภาพการศึกษาด้านศาสนาที่ดี ตั้งแต่ระดับเยาวชนจนกระทั่งผู้ใหญ่สามารถที่จะศึกษาเรียนรู้ศาสนาได้ในชุมชนและนอกชุมชน

3.2 สภาพความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ไม่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชน เพราะเด็กๆมุสลิมในชุมชนแห่งนี้ส่วนใหญ่ได้เรียนศาสนา มีแต่บางส่วนหรือส่วนน้อยที่ไม่เรียนศาสนา” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า สภาพความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชน มุสลิมสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ศาสนาได้อย่างอิสระเสรี

3.3 บุตรหลานของมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนดังกล่าวหรือไม่ เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี แต่มีน้อย เนื่องจากผู้ปกครองของเด็กบางรายมีความเป็นห่วงเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กมุสลิมกับเด็กต่างศาสนิก เนื่องจากวิถีชีวิตและประเพณีของเด็กมุสลิมกับเด็กต่างศาสนิกแตกต่างกัน” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครู ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “เรียน เพราะใกล้ดี” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า บุตรหลานของมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนดังกล่าว แต่นับว่าเป็นส่วนน้อย

3.4 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนศึกษาด้านใดบ้าง สาเหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ส่วนใหญ่ส่งเสริมศึกษาด้านสามัญและสายอาชีพ เพราะจบมาสามารถหางานทำได้ง่าย” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครู ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ส่งเสริมศึกษาด้านการเรียนภาษา การอยู่ร่วมกัน” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนศึกษาด้านสามัญและสายอาชีพมากกว่าศึกษาด้านศาสนา

วัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

2.1 ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกอย่างไรบ้าง

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีแนวคิดที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้ดีขึ้นเชิงศาสนา กล่าวคือความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องสอดคล้องกับหลักคำสอนศาสนา ไม่ละเมิดหรือการกระทำออกนอกกรอบที่ศาสนากำหนด โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องยึดมั่นจากหลักคำสอนของศาสนา” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

โต๊ะครูจากสถาบันปอเนาะบ้านกะโต อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มีแนวคิดที่ต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ดีให้ยืนยาวนานระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ต้องช่วยดูแลชุมชน อย่าปล่อยให้เกิดความไม่สงบในพื้นที่ หากไม่เข้าใจต่อกันก็ควรเปิดใจเจรจาด้วยดี” (อ็ดนาน สาคอ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ดีอรานิง วาโต อายุ 58 ปี ครูจากโรงเรียนอัลอิสลามียะห์มุลินธิ ในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า“มีแนวคิดที่ทุกคนต้องรักษาความสงบสุขระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา ทุกคนทุกศาสนาต้องพยายามเข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะทุกการกระทำทุกปัญหาอย่าให้มีสาเหตุและทางแก้ไขปัญหา ส่วนหลักความสัมพันธ์ดังกล่าว มุสลิมควรยึดมั่นจากหลักคำสอนศาสนา และปรัชญาของการอยู่ร่วมกันในสังคมของในหลวงของคนไทยทุกคน” (ดีอรานิง วาโต [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มโต๊ะครูและนักวิชาการพบว่า ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่แตกต่างกันตามทัศนะความคิดเห็น แต่กล่าวสรุปได้ว่า ทุกคนมีแนวคิดเกี่ยวกับการสานความสัมพันธ์ให้ดีขึ้นและคงอยู่อย่างยาวนานคู่กับสังคมตลอดไป แต่ต้องพัฒนาความสัมพันธ์เพื่อสอดคล้องกับสังคมและศาสนา

2.2 ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรใช้รูปแบบอย่างไร เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า“ให้ติดต่อและสานสัมพันธ์กันตลอดไป ด้วยการให้ความช่วยเหลือและทำความดีทุกอย่าง” (อับดุลรอเซาะ บาหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

โต๊ะครูจากสถาบันปอเนาะบ้านกะโด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า“ให้การช่วยเหลือ ทำความดี ช่วยกันห้ามปรามในสิ่งที่ไม่ดีและเสื่อมเสียต่อชุมชนมุสลิมและต่างศาสนา” (อ็ดนาน สาคอ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ครูจากโรงเรียนอัลอิสลามียะห์มุลินธิ ในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า“ให้ความเสมอภาค ยุติธรรมและยึดหลักการสอนศาสนาของตนเป็นหลัก” (ดีอรานิง วาโต [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ เป็นมติว่า ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรใช้รูปแบบความเป็นเพื่อนและพี่น้องร่วมสังคม เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา

2.3 กิจกรรมทางสังคมอะไรบ้างที่เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า“กีฬา เพราะกีฬาจะให้ความสามัคคี ความยุติธรรม ความเพียร ความเมตตา เป็นต้นหากมุสลิมกับต่างศาสนาได้ร่วมเล่นกีฬาแล้ว นอกจากมุสลิมกับต่างศาสนาจะได้คุณลักษณะดังกล่าวแล้วยังได้มิตรภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศา

สนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา” (อับลูรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “วันสำคัญ เพราะในวันสำคัญพวกเราสามารถพบปะกันได้พูดคุยกัน” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า กิจกรรมทางสังคมที่สามารถเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีหลายอย่างหลายด้านตามทัศนะความคิดเห็นของปัจเจกชน

5.4 ความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรปรับปรุงหรือไม่ อะไรบ้าง เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “มี อันได้แก่ วัฒนธรรมการแต่งกายและการกิน เนื่องจากมุสลิมจะมีหลักการแต่งกายและการกินที่มาจากหลักคำสอนอย่างชัดเจน ดังนั้น มุสลิมไม่จำเป็นต้องเลียนแบบการแต่งกายและการกินของต่างศาสนิก เพราะบางอย่างอาจขัดแย้งกับหลักศาสนา” (อับลูรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรปรับปรุง คือ พัฒนาความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นให้ยืนยาวนาน ช่วยเหลือและร่วมกิจกรรม ” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

โต๊ะครูจากสถาบันปอเนาะบ้านกะโด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรปรับปรุง ในทุกสิ่งทุกอย่างที่ห้ามปรามและเสื่อมเสียต่อมุสลิมและต่างศาสนิกเพื่อสอดคล้องกับศาสนาและกฎหมายบ้านเมือง เพราะผมเชื่อว่าทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีและสามารถอยู่ร่วมกันได้ อาทิเช่น ปัญหาสุรา ในศาสนาอิสลามนั้นห้ามปรามมุสลิมดื่มสุราและเช่นเดียวกับศาสนาพุทธได้ห้ามปรามเกี่ยวกับสุราเมราย แต่ก็ยังมีทั้งมุสลิมและต่างศาสนิกที่ยังกระทำขัดแย้งกับหลักศาสนา” (อดนาน สาคอ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ครูจากโรงเรียนอัลอิสลามียะห์มุลนิธิ ในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรปรับปรุง เพราะการกระทำของมุสลิมกับต่างศาสนิกบางคนไม่ได้สอดคล้องกับหลักศาสนาและบริบทสังคมของตน จึงอาจก่อให้เกิดเป็นปัญหาในสังคมได้” (ดีอานิง วาโด [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ทุกคนมีความเห็นเป็นมติว่า ความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรปรับปรุง โดยปรับปรุงเพื่อสอดคล้องกับศาสนาและสังคม

2.5 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกหรือไม่ เหตุใด

โต๊ะครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรศึกษา เพราะทำให้ต่างศาสนิกเข้าใจในความเป็นมุสลิมมากขึ้น เมื่อเกิดปัญหา สามารถแก้ปัญหาด้วยเหตุผล เช่นเดียวกับต่างศาสนิก เราควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจ เพื่อให้เราสามารถอยู่ร่วมกับต่างศาสนิกในสังคมได้อย่างสงบสุข” (อับดุลรอเซะ บาเหะ [สัมภาษณ์], 20 พฤษภาคม 2561)

ครูชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรศึกษา เพราะเราอยู่ในสังคมเดียวกัน ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันอีกอย่างพวกเรามีวิถีดำรงชีวิตที่คล้ายๆหลายอย่าง” (คณิต หนูทอง [สัมภาษณ์], 8 พฤษภาคม 2561)

โต๊ะครูจากสถาบันปอเนาะบ้านกะโด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรศึกษา เพราะเราอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างศาสนา ดังนั้นเราต้องรู้จักเขา เพื่อให้เราจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และสอดคล้องกับหลักศาสนา ในหลักคำสอนศาสนาอิสลาม ยังมีหลักคำสอนเกี่ยวกับการทำความรู้จักกับคน เชื้อชาติที่แตกต่างกัน” (อदनัน สาคอ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ครูจากโรงเรียนอัลอิสลามียะห์มุลินี ในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ให้สัมภาษณ์ตอบคำถามว่า “ควรศึกษา เพราะการที่เราจะอยู่ร่วมกับคนที่มีความแตกต่างทางศาสนาอย่างสงบสุข เราต้องเปิดใจเรียนรู้และเข้าใจเขา

จากการสัมภาษณ์ทุกคนเห็นเป็นมติว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก เพื่อเข้าใจและสามารถปรับเพื่อสอดคล้องกับศาสนาและสังคม(คือรานิง วาโด [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

4.1.3 สัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่และนอกพื้นที่ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

วัตถุประสงค์ที่ 1: สภาพความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1.1 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคมหรือไม่ อย่างไร

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้คำตอบเดียวกันว่า “มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคม ทุกคนไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือกัน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษของเราจนกระทั่งปัจจุบัน ในสมัยอดีตความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกซึ่งจนกระทั่งมีการนับญาติกัน” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านนอกพื้นที่ที่เคยสัมผัสและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนสองคนได้คำตอบเดียวกันว่า “มุสลิมกับต่างศาสนิกมีความสัมพันธ์ด้านสังคม” หนึ่งในสองคนกล่าวต่อว่า “สมัยก่อน ผมชอบอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้มาก เพราะมีทั้งมุสลิมและชาวไทยพุทธ เมื่อก่อนมุสลิมขึ้นลงบ้านของชาวไทยพุทธเป็นปกติ เพราะชาวไทยพุทธไว้ใจมุสลิม” (ชาวบ้านชุมชนต่างพื้นที่ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่และนอกพื้นที่ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านสังคม โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวขึ้นมายังยาวนานจนกระทั่งปัจจุบัน

1.2 กิจกรรมทางสังคมอะไรบ้าง ที่มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เคยเข้าร่วม เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่า “เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนหมู่บ้าน การพัฒนาอาคารสถานที่ ถนน โครงการตรวจสอบสุขภาพ ช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ช่วยเหลือคนจน เป็นต้น เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวเป็นการให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือประชาชนในชุมชน ซึ่งการช่วยเหลือนั้นเป็นการทำความดี และความดีไม่จำเป็นต้องเลือกกว่าเป็นมุสลิมหรือต่างศาสนิก” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีกิจกรรมร่วมกันทางสังคม

1.3 การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริมหรือไม่อย่างไร

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่า “การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริมความสัมพันธ์ดังกล่าว ทุกคนปฏิบัติตามความเหมาะสมและตามผู้ใหญ่ที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยก่อน” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านนอกพื้นที่ที่เคยสัมผัสและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนสองคนได้คำตอบเดียวกันว่า “บางคนนำหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริมและบางคนไม่ได้นำหลักศาสนาที่นับถือมาปฏิบัติ” หนึ่งในสองคนกล่าวว่า “สาเหตุที่กล่าวเช่นนั้น เพราะสมัยก่อนมุสลิมบางคนในพื้นที่ดังกล่าวมีวิถีชีวิตและพฤติกรรมบางอย่างที่ขัดแย้งกับหลักศาสนา อาทิเช่น การดื่มสุรา และพฤติกรรมดังกล่าวก็ยังมีให้เห็นกับบางคนจนกระทั่งปัจจุบัน” (ชาวบ้านชุมชนต่างพื้นที่ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่าการปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มาจากหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม ส่วนชาวบ้านนอกพื้นที่ได้ให้ตอบที่สอดคล้องบ้างและขัดแย้งบ้าง กล่าวคือ บางคนเห็นว่านำหลักคำสอนศาสนาที่นับถือมาส่งเสริม ส่วนบางคนไม่ได้นำหลักศาสนาที่นับถือมาปฏิบัติ

1.4 การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีข้อดีข้อเสียอะไรบ้าง อย่างไร

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบดังต่อไปนี้ “ข้อดี สังคมเรามีความหลากหลาย สามารถพึ่งพาอาศัย อาทิเช่น เวลาที่มีกิจกรรมอันเนื่องวันพิเศษของมุสลิม ชาวมุสลิมจะปิดร้านขายของ แต่ลูกค้าสามารถใช้บริการร้านของชาวไทยพุทธ เป็นต้น ส่วนข้อเสียคือ เด็กและเยาวชนอาจมีการลอกเลียนแบบพฤติกรรมและวัฒนธรรมของต่างศาสนิกชน ส่วนผู้ใหญ่บางคนอาจจะเมิดความสัมพันธ์ด้วยการกระทำความผิดในหลักคำสอนศาสนาบ้าง” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านนอกพื้นที่ที่เคยสัมผัสและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนสองคนได้คำตอบเดียวกันว่า “ข้อดีคือ ชาวมุสลิมกับชาวไทยพุทธจะได้ภาษาของกันและกัน รู้จักและเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของมุสลิมหรือชาวพุทธ ส่วนข้อเสียคือ มุสลิมบางคนมีโอกาที่จะกระทำบิดเบือนและละเมิดต่อศาสนาได้สูง” (ชาวบ้านชุมชนต่างพื้นที่ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยข้อดีส่วนใหญ่เกี่ยวกับสังคม ส่วนข้อเสียส่วนใหญ่เกี่ยวกับการกระทำที่เกี่ยวกับหลักศาสนา

ประเด็นที่ 1 : สภาพความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1.1 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้าหรือไม่ เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบดังนี้ “ไม่มีมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า เพราะชาวมุสลิมมีความระวังเกี่ยวกับความถูกต้องตามหลักศาสนา” แต่ชาวบ้านบางคนให้ข้อมูลว่า “มีมุสลิมในชุมชนแห่งนี้ รับประทานอาหารของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เพราะบางครั้งมีมุสลิมมาช่วยชาวไทยพุทธทำอาหาร” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา รับประทานอาหารของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า แต่เลือกรับประทานเฉพาะอาหารที่ถูกหลักศาสนา

1.2 เวลาพักทหายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ใช้ภาษาอะไรในการสื่อสารกัน เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบดังนี้ “บางคนใช้ภาษามลายูปะปนกับภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ เพราะมุสลิมบางคนได้เรียนรู้ภาษาไทยถิ่นใต้มาจากการปฏิสัมพันธ์กับชาวไทยพุทธเป็นชีวิตประจำวัน จึงสามารถพูดได้เช่นเดียวกับชาวไทยพุทธ เขาได้รับฟังทุกวันจึงสามารถเข้าใจ ส่วนบางคนใช้ภาษาไทยกลาง” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า เวลาพักท่ายหรือพูดคุยกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสารกัน

1.3 มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา หรือไม่ เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบดังนี้ “มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อันได้แก่ งานแต่งงาน งานฉลอง เป็นต้น เพราะบางคนเป็นเพื่อนกัน ต่างคนต่างช่วยเหลือเท่าที่สามารถช่วยได้” ส่วนบางคนตอบว่า “ไม่มี เพราะต่างคนต่างเข้าร่วมกิจกรรมของตน” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่พบว่า มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องโอกาสพิเศษของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์บางส่วนมีความขัดแย้งกับส่วนใหญ่

1.4 มุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา หรือไม่ เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่า “ไม่มี เพราะไม่สมควรกับมุสลิมและกลัวขัดแย้งกับหลักศาสนา” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ไม่มีมุสลิมเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องประเพณีและวันสำคัญของต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประเด็นที่ 2 : สภาพความสัมพันธ์ด้านการค้าและงานอาชีพระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

2.1 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทำงานประกอบอาชีพพร้อมกันในชุมชนหรือไม่ อะไรบ้าง เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่า “มีมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทำงานประกอบอาชีพพร้อมกันในชุมชน อันได้แก่ กรีดยาง ขุดดิน ทำนา เป็นต้น เพราะเป็นงานสุจริตสามารถทำรายได้แก่เรา เราไม่ต้องออกไปทำงานไกลบ้าน อีกอย่างทุกคนรู้จักกันสามารถให้พึ่งพากันได้อยู่แล้ว” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทำงานประกอบอาชีพร่วมกันในชุมชน

2.2 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันชุมชนหรือไม่ อะไรบ้าง สาเหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่า “มีมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จับจ่ายซื้อขายกันชุมชน อันได้แก่ ซื้อขายทุกชนิดทุกประเภท แต่ที่บ่อยๆคือ ประเภทผลไม้ ขายของชำ เป็นต้น เพราะสะดวก สถานที่ใกล้เคียงไม่ต้องออกไปนอกชุมชนและอีกอย่างราคาดี” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการจับจ่ายซื้อขายกันชุมชน

2.3 ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจอะไรบ้างที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่า “มีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อันได้แก่ กิจกรรมกลุ่มแม่บ้าน กิจกรรมทางเกษตรและกิจกรรมตลาดนัด เพราะเป็นงานที่อยู่ใกล้บ้าน สามารถเป็นรายได้เสริม ส่วนเรื่องศาสนานั้นไม่มีห้ามปรามอยู่แล้วเพราะทุกคนต่างหาปัจจัยยังชีพ” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ในชุมชนบ้านคล้ามีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจที่มีมุสลิมเข้าร่วมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลาอันได้แก่ กิจกรรมกลุ่มแม่บ้าน กิจกรรมทางเกษตรและกิจกรรมตลาดนัด

ประเด็นที่ 3 : สภาพความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก
ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

3.1 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีสภาพ
การศึกษาด้านศาสนาอย่างไรบ้าง

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้
คำตอบดังต่อไปนี้ “สภาพการศึกษาด้านศาสนาชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง
จังหวัดยะลา อยู่ในสภาพที่ดี” แต่บางคนมีความเห็นว่า “ปานกลาง” “เนื่องจากเยาวชนส่วนใหญ่จะ
เรียนศาสนาตั้งแต่ตาดิคาจนกระทั่งเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาเป็นส่วนใหญ่ บางคนจบตาม
หลักสูตรที่กำหนดแต่บางคนไม่จบ ก็จะไปเรียนต่อด้านสามัญและสายอาชีพเป็นส่วนใหญ่” (ชาวบ้าน
ชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอ
เมือง จังหวัดยะลา มีสภาพการศึกษาด้านศาสนาที่ดี

3.2 สภาพความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง
จังหวัดยะลา มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้
คำตอบเดียวกันว่า “ไม่มี ความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง
จังหวัดยะลา ไม่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชน เนื่องจากพวกเราพร้อมจะให้
ลูกหลานของเราเรียนศาสนา เพียงแต่พวกเขาเลือกเองว่าจะเรียนต่อด้านไหนๆ” (ชาวบ้านชุมชนบ้าน
คล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า สภาพความแตกต่างด้านศาสนาในชุมชนบ้านคล้า
ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่มีอิทธิพลต่อการศึกษาด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชน

3.3 บุตรหลานของมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา
เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนดังกล่าวหรือไม่ เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้
คำตอบเดียวกันว่า “มี แต่บางส่วน สาเหตุที่มีเพราะเป็นโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันและใกล้
บ้านเรือน ส่วนที่มึน้อยเพราะโรงเรียนอยู่ในวัด ซึ่งมุสลิมบางคนไม่ชอบให้ลูกหลานของเขาเข้าวัด อีก
อย่างโรงเรียนอยู่ในบริเวณที่มีบ้านชาวไทยพุทธ ซึ่งชาวไทยพุทธเลี้ยงสุนัข จึงทำให้ชาวมุสลิมต้อง
ระมัดระวังทั้งสัตว์เลี้ยงของ อาหารการกินของเด็กในชุมชนไทยพุทธและอื่นๆ จึงทำให้มุสลิมไม่สบายใจ
กับสถานศึกษาดังกล่าว” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า บุตรหลานของมุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เรียนหนังสือระดับอนุบาลและประถมในชุมชนดังกล่าว โดยมีส่วนน้อยเท่านั้น

3.4 มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนศึกษาด้านใดบ้าง สาเหตุ

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบดังนี้ “มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนศึกษาด้านศาสนา เพราะความรู้ด้านศาสนาสามารถใช้ประโยชน์ทั้งโลกนี้และวันอาคิเราะฮ์”แต่ยังมีชาวบ้านบางส่วนกล่าวว่า “ส่งเสริมศึกษาด้านสามัญและสายอาชีพ เพราะจากการสังเกตหลังจากจบมัธยมปลาย ส่วนใหญ่จะต่อต้านสามัญและอาชีพ เพราะจบไปสามารถหางานทำได้ง่าย” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ส่งเสริมบุตรหลานของตนศึกษาด้านสามัญและอาชีพ

วัตถุประสงค์ที่ 2 : แนวทางการสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

2.1 ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกอย่างไรบ้าง

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบเดียวกันว่า “มีแนวคิดที่จะให้ชุมชนของเราอยู่อย่างสงบสุข ไม่อยากให้เกิดความรุนแรงและเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่เหมือนกับพื้นที่อื่นๆ เพราะนอกจากมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของพวกเราแล้ว ยังสร้างความลำบากใจและกายในการอยู่ในชุมชน เพราะพวกเราอยู่ในชุมชนเดียวกัน มีผู้นำชุมชนคนเดียวกัน ต้องมีกิจกรรมร่วมกัน พบปะ ต้องผ่านเส้นทางหน้าหมู่บ้านของกันและกัน หากเกิดอะไรขึ้น ไม่อยากนึกเลยว่าจะลำบากแค่ไหน ขณะในพื้นที่ของเรายังไม่เคยเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น ชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธบางคนต้องอยู่อย่างระมัดระวัง เพราะเกิดความระแวงความไว้วางใจได้จางหายไป” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์จุมะ อายุ 60 กว่าปี เป็นภารโรงในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาแห่งหนึ่งในอำเภอยะรัง และเป็นชาวบ้านนอกพื้นที่ที่เคยสัมผัสและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา กล่าวว่า “มีแนวคิดอยากให้ความสัมพันธ์ดีๆระหว่างมุสลิมกับชาวไทยพุทธกลับมา ไม่อยากให้อยู่อย่างระแวงและจำกัดเฉพาะพื้นที่” และจุมะได้กล่าวต่อไปว่า “สาเหตุ

ที่ผมมีแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากว่า ผมเคยสัมผัสกับเหตุการณ์ที่ทำให้ผมรู้ว่าชาวไทยพุทธไม่ไว้วางใจชาวมุสลิม ทั้งๆที่เราเคยรู้จักกัน กล่าวคือ มีอยู่วันหนึ่งผมขี่รถผ่านหน้าชุมชนชาวไทยพุทธ ทันใดนั้นผมแลเห็นชาวไทยพุทธคนหนึ่งกำลังปั่นจักรยานเล่นอยู่ริมถนน ผมเลยขี่รถตามเพื่อจะทักทาย แต่เมื่อชาวไทยพุทธได้เห็นผมกำลังตามหลัง เขากลับเร่งจักรยานแล้วเข้าไปบริเวณบ้านของเขา หลังจากนั้นประมาณอาทิตย์หนึ่ง ผมเจอชาวไทยพุทธที่ปั่นจักรยานหนีผมวันก่อน และได้ซักถามเกี่ยวกับวันนั้น เขาตอบว่า เขารู้จักผม แต่ที่เขาหนีเพราะไม่ไว้วางใจผม เนื่องจากคนที่ถูกฆ่า ส่วนหนึ่งสาเหตุมาจากความรู้จักกันสนิทสนมกัน คนร้ายจึงใช้โอกาสดังกล่าวมาทำร้าย เลยทำให้เขาเกิดความไม่ไว้วางใจ (ชาวบ้านชุมชนต่างพื้นที่ [สัมภาษณ์], 8 สิงหาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลาและชาวบ้านต่างพื้นที่พบว่า ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในทางที่ดี ทุกคนต้องการให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข ทั้งมุสลิมกับต่างศาสนิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2.2 ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรใช้รูปแบบอย่างไร เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบว่า “การให้ความช่วยเหลือ สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ให้เกียรติต่อบุคคลและศาสนา ส่วนผู้นำต้องให้ความเสมอภาค ความยุติธรรมและใส่ใจต่อทั้งสองกลุ่มศาสนิก” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรใช้รูปแบบความเป็นเพื่อนร่วมชุมชน เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก

2.3 กิจกรรมทางสังคมอะไรบ้างที่เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคน ได้ให้คำตอบว่า “ฝึกอาชีพ ส่งเสริมด้านอาชีพ เพราะชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ยังมีผู้ที่ด้อยโอกาสทางอาชีพอีกหลายคน” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า กิจกรรมทางสังคมที่เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อันได้แก่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

2.4 ความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรปรับปรุงหรือไม่ อะไรบ้าง เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคนให้คำตอบว่า “ควรปรับปรุง อันได้แก่สภาพด้านจิตใจและทางกาย สภาพด้านจิตใจ หลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นความไว้วางใจของบางคนทั้งสองกลุ่มได้หายไป มีแต่ความระวัง ทำให้ลำบากใจต่อทั้งสองกลุ่มชน ส่วนด้านกายภาพคือ บางคนได้ละเมิดความสัมพันธ์ดังกล่าวในทางหลักคำสอนศาสนา ส่วนบางคนปิดกั้นความสัมพันธ์ดังกล่าว ด้วยการไม่เกี่ยวข้องอยู่แต่ในสังคมของตน” (ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรปรับปรุง

2.5 มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกหรือไม่ เหตุใด

ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จำนวนหกคนให้คำตอบเป็นคำตอบเดียวกันว่า “ควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัด เนื่องจากเราอยู่ในสังคมเดียวกัน จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นการศึกษาสามารถให้เราเข้าใจและหลีกเลี่ยงกับปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ทำให้เราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข(ชาวบ้านชุมชนบ้านคล้า [สัมภาษณ์], 11-16 พฤษภาคม 2561)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ควรศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 วิเคราะห์สภาพความสัมพันธ์ด้านสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

จากการศึกษาประวัติและพัฒนาการของชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาทั้ง 2 ศาสนา โต๊ะครูและครูในพื้นที่และนอกพื้นที่ และกลุ่มชาวบ้านทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทุกคนตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ชาวมุสลิมกับต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในด้านสังคม ทุกคนมีความสำนึกว่าไม่ว่าจะอยู่ในศาสนาใดก็ตาม เมื่ออยู่ในชุมชนเดียวกัน เราต้องอยู่ร่วมกันได้ สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะเรามีประวัติความเป็นมา มีประเพณีและวิถีชีวิตที่คล้ายๆกัน บางคนยอมรับความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาเป็นความสัมพันธ์ที่มากกว่าความเป็นกัลยาณมิตรในชุมชน กล่าวคือบางคนยอมรับว่ามีความสัมพันธ์เป็นญาติกัน

ในมุมมองศาสนาอิสลาม แหล่งที่มาของกัลยาณมิตรระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ อันได้แก่ กัลยาณมิตรที่เกิดมาจากนามธรรม และรูปแบบกัลยาณมิตรที่เกิดมาจากรูปธรรม

กัลยาณมิตรรูปแบบที่ 1 นับว่าเป็นกัลยาณมิตรที่เกิดจากความรู้สึกรักใคร่ชอบพอกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนา ทั้งๆที่ต่างศาสนิกคือผู้ปฏิเสธศรัทธาต่อสัจธรรมที่แท้จริง แต่มุสลิมยังเลือกคบหาเนื่องด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน ในหลักคำสอนศาสนา กัลยาณมิตรดังกล่าวนับว่าเป็นสิ่งหะรอม เนื่องจากอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกล่าวอย่างชัดเจนในอัลกุรอาน กล่าวว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ
تُلْفُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ
يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَانْتِقَاءَ مَرْضَاتِي لَسُرُونَ إِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ
مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾

(المتحنة : 1)

ความว่า : โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย พวกเจ้าอย่าได้คบศัตรูของข้าและศัตรูของพวกเจ้าเป็นมิตร โดยให้ความรักใคร่แก่พวกเขา และทั้งๆที่พวกเขาปฏิเสธศรัทธาต่อสิ่งที่มีมายังพวกเจ้า คือสัจธรรม พวกเขาขับไล่รอซูล และโดยเฉพาะพวกเจ้า เนื่องเพราะพวกเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮ์พระเจ้าของพวกเจ้า หากพวกเจ้าได้เคยออกไปต่อสู้ในแนวทางของข้า และแสวงหาความโปรดปรานของข้า โดยซ่อนความรักใคร่แก่พวกเขาอย่างลับๆ และข้ารู้ดียิ่งในสิ่งที่พวกเจ้าปิดบัง และสิ่งที่พวกเจ้าเปิดเผย และผู้ใดในหมู่พวกเจ้ากระทำเช่นนั้น แน่نون เขาได้หลงจากทางอันเที่ยงธรรม

(อัลมมตะหินะฮ์ : 1)

จากโองการข้างต้น ประจักษ์ได้ว่า อิสลามได้ห้ามปรามมุสลิมคบหาพวกปฏิเสธศรัทธาเป็นมิตร โดยลักษณะที่ห้ามคบนั้น เป็นการคบหา ที่เกิดความรู้สึกรักใคร่ภายในจิตใจ เนื่องจากสัญลักษณ์ของการมีอิมานของมุสลิมคือ การเกิดความรู้สึกเกลียดชังศัตรูของอัลลอฮ์(พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน, 2004: 1480) ดังนั้น การที่มุสลิมเกิดความรู้สึกรักใคร่ชอบพอกันกับต่างศาสนิก นับว่าเป็นความรู้สึกที่ขัดแย้งกับลักษณะจิตใจของมุสลิมที่แท้ คือ การเกลียดชัง เนื่องจากหัวใจมนุษย์ไม่สามารถรวมความรู้สึกที่ตรงข้ามได้ภายในเวลาเดียวกันในดวงใจเดียวกัน ซึ่งความรู้สึกดังกล่าว นับว่าอยู่ภายใต้กฎของอุซูลอัลฟิกฮ์(Ahmad,2007:132)ที่กล่าวว่า

((الأمر بالشيء نهي عن ضده))

ความว่า: การสั่งให้ปฏิบัติในบางสิ่งบางอย่าง คือการสั่งห้ามปฏิบัติสิ่งตรงข้ามคำสั่งปฏิบัติ

จากกฎของอุซูลอัลฟิกฮ์ เห็นได้ว่า อัลลอฮ์ทรงห้ามปรามมุสลิมคบหาด้วยความรู้สึกที่ดีต่อต่างศาสนิก กล่าวคือ การสั่งให้มีความมีความรู้สึกเกลียดชังเนื่องด้วยศาสนา คือการสั่งห้ามปฏิบัติสิ่งตรงข้ามความรู้สึกเกลียดชัง หมายถึง การสั่งห้ามรักใคร่ชอบพอกัน ด้วยเหตุนี้ กัลยาณมิตรที่เกิดจากความรู้สึกภายในจิตใจระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก เป็นสิ่งหะรอม

กัลยาณมิตรรูปแบบที่ 2 เป็นกัลยาณมิตรที่เกิดจากความสัมพันธ์ภายนอกจิตใจ เกิดจากการกระทำที่กระหว่างบุคคลและสังคม อาทิเช่น มีอุปการะคอยช่วยเหลือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ แนะนำแต่สิ่งดีๆ กัลยาณมิตรดังกล่าวนับว่าเป็นกัลยาณมิตรที่อนุญาตในอิสลาม เพราะแท้จริงความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกคือ การอยู่ร่วมกัน การร่วมเป็นหนึ่งเดียวกันระหว่างมนุษย์มิใช่การเป็นศัตรู และขัดแย้งระหว่างกัน ซึ่งครอบคลุมทุกๆด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์(Lujnah al-

Fatawā,2014) ด้วยเหตุนี้ มุสลิมควรกระทำความดี เป็นผู้ซึ่งมีคุณธรรมและจริยธรรม เนื่องจากสิ่งดังกล่าวนับเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมของอัลลอฮ์ และเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบของมุสลิมที่ดี ดังที่อัลลอฮ์ตรัสกล่าวว่า

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا
لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا
قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ﴾

(البقرة : 83)

ความว่า :และจงรำลึกถึงขณะที่เราได้เอาคำมั่นสัญญาจากวงวานอิสรออีลว่า พวกเขาจะต้องไม่เคารพสักการะนอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น และจงทำดีต่อบิดามารดา ญาติที่ใกล้ชิด เด็กกำพร้าและผู้ที่ยากจน และจงพูดจาแก่เพื่อนมนุษย์อย่างดี และจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจงชำระซะกาต แต่แล้วพวกเขาก็ผินหลังให้ นอกจากเพียงเล็กน้อยในหมู่พวกเขาเท่านั้นและพวกเขาก็กำลังผินหลังให้อยู่

(อัลบะเกาะเราะฮ์: 83)

จากโองการ เห็นได้ว่า อัลลอฮ์ได้บัญญัติให้มีการพูดจาแก่เพื่อนมนุษย์อย่างดี ด้วยคำว่า وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا หมายถึง และจงพูดจาแก่เพื่อนมนุษย์อย่างดี ซึ่งการพูดจาแก่เพื่อนมนุษย์อย่างดี นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระทำความดี เป็นผู้ซึ่งมีคุณธรรมและจริยธรรมดังที่อิสลามต้องการ ด้วยเหตุนี้ กัลยาณมิตรที่เกิดจากความสัมพันธ์ภายนอกจิตใจ เกิดจากการกระทำที่ดีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก เป็นสิ่งอนุญาติ

ในประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านคล้า ชาวมุสลิมกับต่างศาสนิกต่างอยู่ร่วมกันปกติสุข ได้ร่วมกันสร้างบ้านเรือนด้วยกันมาอย่างใกล้ชิด ทั้งมุสลิมกับต่างศาสนิกไปมาหาสู่กัน ไว้วางใจต่อกัน ในยามที่ลำบากต่างคนต่างให้ความช่วยเหลือ สามารถพึ่งพากัน นับเป็นนิมิตรอันดีของชุมชน ไม่เคยเกิดเหตุร้ายฉาว หรือความขัดแย้งระหว่างศาสนิกที่แตกต่างกันเลยจนกระทั่งปัจจุบัน ด้วยความคุ้นเคยและสนิทกัน จนเป็นเหตุให้มุสลิมบางคนซึมซับบางประเพณีและวัฒนธรรมของต่างศาสนิกในการใช้ชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ยังมีกิจกรรมทางสังคมเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก อาทิเช่น กิจกรรมทำขนมของกลุ่มแม่บ้าน กิจกรรมด้านการเกษตร การประชุมปรึกษาหารือกัน โดยทั้งหมดล้วนเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก เพื่อให้ทุกคนไม่ว่ามุสลิมกับต่างศาสนิกรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักการสร้างความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้าที่กำลังดำเนินอยู่ในสังคม

ความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในมุมมองศาสนานั้นนับว่าเป็นหนึ่งในบัญญัตินิติศาสตร์อิสลามที่มุสลิมต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญในการปฏิสัมพันธ์ เนื่องจากศาสนาอิสลามมีหลักคำสอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่ชัดเจน ซึ่งจะครอบคลุมในทุกๆด้าน มิได้ปิดกั้นและอาศัยอยู่เพียงสังคมมุสลิม ด้วยเหตุนี้มุสลิมต้องเข้าใจและเรียนรู้เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันในโลก ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวเกี่ยวกับการสร้างมนุษย์หลายชนเผ่าพันธุ์นั้น เพื่อให้รู้จักกัน กล่าวว่

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَىٰكُمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

(الحجرات: 13)

ความว่า: “โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจากเพศชายและเพศหญิงและเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่าและตระกูลเพื่อจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์นั้น คือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน”

(อัลสุรอรอต : 13)

โองการข้างต้น กล่าวได้อย่างชัดเจนว่าการที่อัลลอฮ์ ﷻ สร้างมนุษย์และแยกเป็นเผ่าและตระกูล ซึ่งความหมายของเผ่าและตระกูลนั้นครอบคลุมทั้งมุสลิมกับต่างศาสนิกในทุกๆพื้นที่ในโลกนี้ เพื่อจะได้รู้จักกัน สามารถอยู่ร่วมกันบนโลกนี้ได้อย่างสงบสุข มิใช่เพื่อแตกร้ายฉาน ซึ่งการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขนั้นทุกคนต้องเรียนรู้และเข้าใจในความแตกต่างของกันและกัน จึงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข สำหรับโองการบทนี้สามารถเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนว่า ความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สอดคล้องกับหลักคำสอนศาสนา เพราะมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้มีความสัมพันธ์ด้านสังคมที่ดีต่อกัน แต่ก็

เป็นที่น่าเสียดายเพราะสภาพความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มิได้นำหลักศาสนาที่นับถือมาส่งเสริมความสัมพันธ์ดังกล่าว เนื่องจากการสังเกตของผู้วิจัยและการให้สัมภาษณ์ พบว่า มุสลิมทั้งหมดของจำนวนประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้นำหลักศาสนาที่นับถือมาส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านสังคมกับต่างศาสนิก ทำนองเดียวกัน บางคนคิดว่า ความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นไม่เกี่ยวกับศาสนา แต่เป็นเรื่องของบุคคลตามบรรทัดฐานของสังคม ดังนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของชุมชนแห่งนี้เกิดมาจากความคุ้นเคย ความสนิทสนมกันมายาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษจนกระทั่งปัจจุบัน ต่างคนต่างรักษาและสานสัมพันธ์ แต่ในหลักคำสอนศาสนา ให้มุสลิมคำนึงถึงหลักคำสอนศาสนาเป็นหลักประการแรกก่อนเกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ดังปรากฏคำสอนของศาสนาในประวัติศาสตร์อิสลามในสมัยของท่านนบี ﷺ โดยเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดจากอัสมะฮ์ บุตรของอะบี บักร رضي الله عنه กล่าวว่า

ความว่า :“มารดาของฉันซึ่งเป็นมุซริกะฮ์ ได้มาเยี่ยมฉัน ในช่วงพันธะสัญญาของท่านนบี ﷺ ฉันจึงปรึกษากามท่านนบี ﷺ โดยฉันกล่าวว่า แท้จริงนั้น มารดาของฉันได้มาหาฉัน เธอเป็นที่รักยิ่ง การสัมพันธ์กับมารดาของฉันนั้น ได้หรือไม่ ท่านตอบว่า ได้ จงติดต่อสัมพันธ์กับมารดาของเธอเถิด”

ความหมายของบทอะดิษข้างต้นสามารถสอนให้มุสลิมได้รู้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ควรคำนึงถึงคำสอนศาสนาเป็นหลักอย่ารีบเร่งในการปฏิสัมพันธ์ด้วยความอวิชา จงเรียนรู้และทำความเข้าใจเสียก่อน มิฉะนั้นอาจทำให้เสี่ยงต่อการตกอยู่ในภาวะที่แย่มาก อันตราย กล่าวคือมุสลิมอาจกระทำความผิดและขัดแย้งต่อหลักคำสอนศาสนา ดังที่เคยเกิดขึ้นกับมุสลิมบางคนในสมัยอดีตในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เพราะจากการสัมภาษณ์บางคนให้ข้อมูลว่า มุสลิมบางคนในชุมชนแห่งนี้มีวิถีชีวิตเหมือนกับต่างศาสนิกกระทำความผิดต่อศาสนาด้วยความไม่สำนึก ส่วนปัจจุบันเช่นกัน จากการสังเกตของผู้วิจัย จะเห็นว่าบางคนฉวยโอกาสในความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยการกระทำความผิดและขัดต่อหลักศาสนา บางคนละเมิดการกระทำโดยไม่รู้ตัวและด้วยความอวิชา การกระทำดังกล่าวใช้ว่าไม่มีในสังคมอื่นๆ แต่โอกาสเสี่ยงอันตรายต่อมุสลิมที่อยู่ในชุมชนพหุวัฒนธรรมและศาสนามีสูงกว่า โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่ไม่รู้หลักคำสอนศาสนาและเยาวชน ซึ่งนับว่าเป็นข้อเสียอย่างหนึ่งของมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกับต่างศาสนิก

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าสภาพความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องบ้างกับหลักคำสอนศาสนา แต่เชิงบรรทัดฐานทางสังคมนับว่าสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ทำให้สังคมน่าอยู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งสภาพสังคมดังกล่าวคือส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของศาสนาอิสลาม

4.2.2 วิเคราะห์สภาพความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

จากการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า ชุมชนแห่งนี้มีความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก โดยความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกเกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้ยังปรากฏให้เด็กและเยาวชนบางส่วนได้เห็น แต่เป็นเพียงกลุ่มมุสลิมบางส่วนเท่านั้นที่ยังรักษาความสัมพันธ์ดังกล่าว เพราะมุสลิมส่วนใหญ่มีความระมัดระวังเกี่ยวกับความถูกต้องและผิดตามหลักคำสอนศาสนา

แต่อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่ามีกลุ่มมุสลิมบางคนที่สานสัมพันธ์เกี่ยวกับประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก จากการสัมภาษณ์มุสลิมชุมชนแห่งนี้พบว่า ประเพณีที่มุสลิมกับต่างศาสนิกมีความสัมพันธ์กันเป็นประเพณีที่มีได้ขัดแย้งกับหลักศาสนาอิสลาม อาทิเช่น ประเพณีงานแต่ง ประเพณีงานเลี้ยง เป็นต้น หรือมุสลิมบางคนเข้าร่วมประเพณีด้วยการบริจาคสิ่งของ แต่จากการสัมภาษณ์ชาวไทยพุทธบางส่วนในชุมชนแห่งนี้ พบว่า มีมุสลิมบางส่วน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชนเข้าร่วมประเพณีต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้ อาทิเช่น ร่วมเล่นน้ำสงกรานต์ งานวันพ่อ วันแม่ เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าข้อมูลดังกล่าวมีความขัดแย้งกันระหว่างสองกลุ่มชน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา กล่าวสรุปได้ว่า มุสลิมส่วนใหญ่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ด้านประเพณีกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้ และมุสลิมบางส่วนมีความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้

ตามทัศนะของนักวิชาการมุสลิม ประเพณี นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีบทบาทต่อสังคม และประเพณียังมีความสัมพันธ์กับหลักคำสอนของศาสนา ด้วยเหตุนั้นนักวิชาการมุสลิมบางคนได้แบ่งประเพณีออกเป็น 2 ประเภท ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 พอสังเขป ประเพณีที่มีได้ขัดแย้งกับหลักคำสอนศาสนานับว่าเป็นประเพณีที่ควรรักษาไว้ในสังคม ส่วนประเพณีที่ขัดแย้งกับหลักคำ

สอนศาสนา มุสลิมจำเป็นต้องละทิ้ง หากมิฉะนั้นอาจเกิดการสืบทอดและปฏิบัติในสิ่งที่ผิดตามหลักศาสนา

สำหรับประเพณีต่างศาสนิก ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ประเพณีจะมีความสัมพันธ์กับสังคมและศาสนานั้นๆ ดังนั้นหากมุสลิมปฏิบัติตามประเพณีต่างศาสนิก เท่ากับมุสลิมพอใจและส่งเสริมตามศาสนานั้นๆ เพราะประเพณีคือส่วนหนึ่งของศาสนา ซึ่งการปฏิบัติตามศาสนาที่นอกเหนือจากศาสนาอิสลามนั้น นับเป็นการกระทำที่ผิดและไร้ประโยชน์ในวันอาคิเราะฮ์ อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวว่

﴿ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي
الْآخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِينَ ﴾

(آل عمران: 85)

ความว่า: “และผู้ใดแสวงหาศาสนาหนึ่งศาสนาใดอื่นจากอิสลามแล้ว ศาสนานั้นก็จะไม่ถูกรับจากเขาเป็นอันขาด และในปรโลกเขาจะอยู่ในหมู่ผู้ขาดทุน”

(อาละอิรอน: 141)

ด้วยเหตุดังกล่าว มุสลิมจึงไม่สามารถเข้าร่วมและปฏิบัติตามประเพณีต่างศาสนิก แม้ว่าประเพณีดังกล่าวมิได้เกี่ยวข้องกับศาสนาก็ตาม แต่เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมในศาสนานั้นๆ ซึ่งในมุมมองอิสลามนับเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับศาสนาเช่นกัน เพราะท่านนบี ﷺ กล่าวว่

((مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ))

(أخرجه أبو داود، 3512 : n.d)

ความว่า: “มุสลิมคนใดที่ลอกเลียนแบบชนกลุ่มอื่น เขาก็เป็นหนึ่งในชนกลุ่มนั้นด้วย”

(บันทึกโดย Abū Daud, n.d: 3512)

คำกล่าวของท่านนบี ﷺ ข้างต้น ประจักษ์ให้เห็นว่าแม้แต่ลอกเลียนแบบกลุ่มอื่นที่นอกจากมุสลิมก็ยังเป็นสิ่งห้ามปราม กล่าวโดยสรุปได้ว่ามุสลิมไม่สามารถปฏิบัติตามประเพณีต่างศาสนิกได้ ไม่ว่าจะประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาหรือเกี่ยวข้องกับกลุ่มชนของศาสนานั้นๆ ยกเว้นการปฏิบัติตามประเพณีนั้นๆ ด้วยเจตนารมณ์อื่นๆ อาทิเช่น การไหว้ โดยมีเจตนาเพื่อแสดงความเคารพผู้ใหญ่ หรือผู้ที่อาวุโสกว่า จริงใจในการขอโทษ เป็นต้น โดยการกระทำดังกล่าวนับว่าเป็นการกระทำด้วยเหตุจำเป็น หรือเป็นการให้เกียรติและแสดงความดีงามของศาสนาอิสลามต่อต่างศาสนิก

ดังนั้น เห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีทั้งสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนศาสนา กล่าวคือมุสลิมส่วนใหญ่เลือกที่จะออกห่างจากความสัมพันธ์ด้านประเพณีระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก เพราะมุสลิมส่วนใหญ่มีความระมัดระวังต่อหลักศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับหลักศาสนา แต่มีบางส่วนที่มีความสัมพันธ์ด้านประเพณีกับต่างศาสนิก ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ นับว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เพราะบางคนมีเจตนาธรรมที่สอดคล้องกับศาสนา แต่บางคนปฏิบัติตามความคุ้นเคยตามบริบทสังคม จึงนับว่าเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับหลักศาสนา

4.2.3 วิเคราะห์สภาพความสัมพันธ์ด้านการค้าขายและการงานระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประชาชนที่เป็นมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านการค้าและงานอาชีพ มีการทำงานประกอบอาชีพร่วมกัน อาทิเช่น การทำงานก่อสร้าง รับจ้าง ค่าขาย กรีดยาง เป็นต้น มุสลิมกับต่างศาสนิกมีการจับจ่ายซื้อขายกัน อาทิเช่น การค้าขายผลไม้ ขายของชำ ขายปลา เป็นต้น และยังมีกิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีมุสลิมกับต่างศาสนิกเข้าร่วมกิจกรรม

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้างต้น พบว่า มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีความสัมพันธ์ด้านการค้าขายและการงานอาชีพ ซึ่งการงานอาชีพที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท อันได้แก่

1. งานรับจ้างทั่วไป อาทิเช่น ทำนาทำสวน ขุดดิน เป็นเจ้าหน้าที่ต่างๆ เป็นต้น
2. งานในสาขาเศรษฐกิจ อันได้แก่ การมีส่วนร่วมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกด้านเศรษฐกิจ

3. การค้าขายร่วมกัน อาทิเช่น ซื้อขายผลไม้ ขายปลา เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จะเป็นผู้รับบริการและผู้ถูกรับจ้างมากกว่าผู้ให้บริการหรือเป็นนายจ้าง โดยงานในแต่ละประเภทที่กล่าวมาข้างต้นมีความสอดคล้องและขัดแย้งกับทัศนะของนักวิชาการดังนี้

1. งานรับจ้างทั่วไป โดยมุสลิมในชุมชนแห่งนี้จะรับจ้างทำงานต่างๆของต่างศาสนิกที่ตนถนัดและความถูกต้องตามหลักศาสนา ตามสำนักคิดของชาฟีอีจะเห็นว่า การทำงานรับจ้างของมุสลิมแม้จะเป็นงานถูกต้องตามหลักศาสนา แต่การงานที่ห้ามมีข้อชี้ขาดว่า มักรูฮ์หรือการสั่งให้ละเว้นการกระทำอย่างไม่เด็ดขาด ในทำนองเดียวหากมุสลิมรับจ้างงานรับใช้และบริการต่างๆของต่างศาสนิก อาทิเช่น รับจ้างทำความสะอาด รินน้ำในแก้ว การล้างอุจจาระ เป็นต้น ไม่ว่าจะทำงานด้วยการทำ

สัญญาหรือไม่ทำสัญญา การงานของมุสลิมจะมีข้อชี้ขาดว่า หะรอมหรือห้ามปราม เพราะมีความหมายของอัลกุรอานเกี่ยวกับการงานระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวว่า

﴿وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا﴾

(النساء بعض من آية: 141)

ความว่า: “และอัลลอฮ์จะไม่ทรงให้บรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธามีทางใดเหนือบรรดาผู้ศรัทธาเป็นอันขาด”

(ส่วนหนึ่งจากอันนิสาอ์: 141)

โองการข้างต้นมีความหมายเพื่อปกป้องมุสลิมจากความอับอายและความอับยศอดสู์จากต่างศาสนิก(Hātim- Khalīṭān,1990:20/19)ด้วยเหตุนี้การทำงานรับใช้ต่างศาสนิกเป็นที่ห้ามปรามตามสำนักคิดซาฟีอี

2.งานเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อันได้แก่ การมีส่วนร่วมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกด้านเศรษฐกิจ โดยมีมุสลิมบางกลุ่มได้ร่วมกับต่างศาสนิกบางกลุ่มช่วยกันทำขนม ซึ่งนับว่าเป็นงานอาชีพส่วนร่วมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้ ตามทัศนะนักวิชาการมุสลิม การงานอาชีพที่เป็นส่วนร่วมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกนั้นมีความเห็นที่แตกต่างกัน ตามทัศนะของสำนักคิดซาฟีอีมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมหรือหุ้นส่วนด้านอาชีพระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก นับว่าเป็นการกระทำมักรุษ(al-Shīrāziy,n.d:156/2)ตามสำนักคิดซาฟีอี เนื่องจากทรัพย์สินสมบัติของต่างศาสนิกเป็นไปได้สูงว่าจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ห้ามปรามและสิ่งที่ขัดแย้งตามหลักศาสนาอิสลาม อาทิเช่น การซื้อขายสุราเมราย ดอกเบียร์ เป็นต้น นับว่า เป็นเงินทองที่ไม่บริสุทธิ์ ในมุมมองศาสนา

3. การค้าขายร่วมกัน อาทิเช่น ซื้อขายของชำ ผลไม้ ขายปลา เป็นต้น มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีการค้าขายร่วมกัน จากการสัมภาษณ์พบว่า มุสลิมมีการค้าขายกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้เฉพาะสิ่งของที่อนุมัติในอิสลามเท่านั้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวสอดคล้องตามทัศนะสำนักคิดของนักวิชาการมุสลิมส่วนใหญ่ที่เห็นว่าการค้าขายกับต่างศาสนิกนั้นเป็นสิ่งอนุมัติในศาสนาหากมุสลิมได้ปฏิบัติตามองค์ประกอบและเงื่อนไขของการซื้อขายกับต่างศาสนิกที่นักวิชาการอิสลามกำหนดไว้เป็นส่วนใหญ่ อาทิเช่น ไม่คดโกง ไม่ราคาสูงเกินมาตรฐาน ไม่ทำให้เกิดความรักความสัมพันธ์จากจิตใจภายใน ไม่ใช่ต่างศาสนิกชนประเภทฮัรบีบี เป็นต้น โดยมุสลิมสามารถค้าขายกับต่างศาสนิกเหมือนกับมุสลิมค้าขายกับมุสลิมด้วยกัน สิ่งใดหรืออะไรก็ตามที่มุสลิมไม่สามารถค้าขายกับมุสลิมด้วยกันในมุมมองศาสนา มุสลิมก็ไม่สามารถค้าขายกับต่างศาสนิกได้เช่นกัน นักวิชาการอิสลามส่วนใหญ่ได้ยึดมั่นจากหลักฐานต่างๆที่ปรากฏทั้งอัลกุรอาน อัลฮะดีษ มติเอกฉันท์ เป็นต้น ดังเช่นที่กล่าวในอัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวว่า

﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾

(البقرة بعض من آية: 275)

ความว่า: “และอัลลอฮ์นั้นทรงอนุมัติการค้าขายและ
ทรงห้ามการเอาดอกเบี้ย”

(ส่วนหนึ่งจากอัลบะเกาะเราะฮ์ : 275)

โองการข้างต้นประจักษ์อย่างชัดเจน การอนุโลมค้าขายและห้ามปรามการเอาดอกเบี้ย เพราะทั้งสองอย่างเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน โดยการอนุโลมค้าขายและห้ามดอกเบี้ย มิใช่เฉพาะมุสลิมกับมุสลิมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมุสลิมกับต่างศาสนิกอีกด้วย ด้วยเหตุผลดังนี้มุสลิมสามารถทำการค้าขายกับต่างศาสนิก หากการค้าขายระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกครบสมบูรณ์ตามองค์ประกอบและเงื่อนไขที่นักวิชาการกำหนด

4.2.4 วิเคราะห์สภาพความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

จากการศึกษาด้วยการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ พบว่า ความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นความสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนในช่วงกำลังเรียนอยู่ในช่วงชั้นอนุบาลจนกระทั่งประถมศึกษา หลังจากจบจากระดับประถมศึกษาผู้ปกครองส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานของตนไปศึกษา ณ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาและสถาบันศึกษาปอเนาะบางส่วน จึงทำให้เด็กและเยาวชนมุสลิมในชุมชนแห่งนี้มีสภาพการศึกษาด้านศาสนาที่ดี สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้พอควร และมีได้มีความสัมพันธ์ด้านการศึกษากับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ดังนั้น การที่อยู่ในชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนา ไม่มีอิทธิพลใดๆต่อการเรียนการสอนด้านศาสนาของมุสลิมในชุมชนแห่งนี้

จากการสัมภาษณ์ ได้คำตอบเดียวกันว่า เด็กและเยาวชนมุสลิมส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนระดับอนุบาลและประถมศึกษาในโรงเรียน ชุมชนบ้านคล้า ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณของวัดและใกล้บริเวณบ้านเรือนของชาวไทยพุทธ แต่มีบางส่วนจากมุสลิมที่เรียนและมีปฏิสัมพันธ์กับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้ ส่วนสาเหตุที่ผู้ปกครองมุสลิมส่วนใหญ่ไม่ได้ส่งบุตรหลานของตนเรียนในโรงเรียนของชุมชนดังกล่าวเป็นเพราะสภาวะแวดล้อมของโรงเรียนขัดแย้งกับสภาวะแวดล้อมของสังคมมุสลิม กล่าวคือโรงเรียนอยู่ในบริเวณวัดและบ้านเรือนของต่างศาสนิก บางคนมีความระวังเกี่ยวกับอาหารการกินของลูกหลาน บางคนคิดว่าการเดินทางมีอุปสรรคเพราะต้องผ่านหน้าบ้านชาวไทยพุทธซึ่งชาวไทยพุทธส่วนใหญ่เลี้ยงหมา ส่วนบางคนมีความระแวงเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กมุสลิมกับ

เด็กต่างศาสนา เพราะถึงแม้ว่าเด็กจะมีสัญชาติภูมิลำเนาที่คล้ายๆกันแต่ก็มีการอบรมจริยธรรม ประเพณีและศาสนาที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ปกครองบางคนจึงส่งบุตรหลานของตนศึกษา ในโรงเรียนของชุมชนมุสลิม เพราะในโรงเรียนจะมีแต่เด็กมุสลิมทั้งหมดหรือเป็นส่วนใหญ่

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิม กับต่างศาสนา จะเห็นว่า ความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา สอดคล้องกับหลักคำสอนศาสนา เพราะศาสนานั้นมิได้มีข้อห้ามเกี่ยวกับการศึกษาที่มีประโยชน์และสถานที่ที่ไว้ซึ่งมุสลิมแต่ไม่จำกัดเกี่ยวกับศาสนาและการปฏิบัติ แต่มุสลิมส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนาที่สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการ อิสลามเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ นักวิชาการอิสลามส่วนใหญ่มีทัศนะที่เป็นมติส่วนใหญ่ว่า มุสลิมควร ศึกษาอยู่ในโรงเรียนมุสลิมหรือสังคมมุสลิมดีกว่าสังคมอื่นๆยกเว้นด้วยความจำเป็น ดังยกตัวอย่าง แนวคิดของ อิบน์ อุซัยมัยน์ (Muhammad al-'Uthaymay, n.d: 144) เกี่ยวกับการศึกษาหรือ ทำงานในสังคมต่างศาสนา ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความรู้และสามารถระวางตนเองจากชุกษัต(สิ่งที่คลุมเครือ)
2. เป็นผู้มีความรู้ศาสนา ที่ซึ่งสามารถระวางตนจากชะฮะวัต (สันดานดิบ)
3. เป็นผู้ที่มีความจำเป็น

จากคุณสมบัติทั้งสามประการของนักวิชาการอิสลาม พบว่า มุสลิมที่เรียนในชุมชน บ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ไม่มีคุณสมบัติแต่ประการใด เพราะผู้เรียนยังเป็นเด็ก และเยาวชนที่ยังไม่บรรลุลตามบัญญัติศาสนา และใกล้ๆชุมชนแห่งนี้ยังมีโรงเรียนที่อยู่ในสังคมมุสลิม แต่อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติดังกล่าวเป็นเพียงหนึ่งในแนวคิดของนักวิชาการอิสลาม ยังมีแนวคิดอีก หลายแนวคิดที่สามารถใช้กับบริบทชุมชนแห่งนี้ ดังแนวคิดของนักวิชาการอิสลามบางท่านเห็นว่า หาก มุสลิมเรียนอยู่ในสังคมต่างศาสนา จึงเป็นหน้าที่และความจำเป็นของพ่อแม่ที่จะต้องดูแลและให้ ความรู้ศาสนาในด้านเอกภาพที่ถูกต้อง ศาสนบัญญัติ การอบรมคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรมที่ดี งามในอิสลาม และต้องให้ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาตามที่ศาสนบัญญัติกำหนด หากมิฉะนั้นอาจทำให้ เด็กและเยาวชนมุสลิมเสี่ยงต่อการเกิดฟิต้นะฮ์ การก่อความเสียหายต่อหลักศรัทธาและศีลธรรม

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า แนวคิดของมุสลิมส่วนใหญ่ ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา จะสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการมุสลิมที่ส่งเสริมบุตร หลานเรียนโรงเรียนอิสลามหรือในชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่ ส่วนแนวคิดของมุสลิมบางส่วนเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ด้านการศึกษาระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกนับว่ายังมีความขัดแย้งกับแนวคิดของ นักวิชาการบางท่าน แต่ก็ยังมีแนวคิดบางท่านจากนักวิชาการอิสลามรับรองแต่ก็ต้องตามเงื่อนไข

ตามที่กล่าวมาข้างต้น โดยผู้ปกครองมีหน้าที่คอยให้ปรึกษาและอบรมเกี่ยวกับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในทุกๆด้าน แม้กระทั่งเกี่ยวกับเพศศึกษา

4.2.5 วิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

จากการศึกษาแนวคิดความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่า ชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา มีแนวคิดที่จะปรับตัวความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกให้ดีขึ้นและพัฒนาสังคมด้วยการส่งเสริมด้านอาชีพ เนื่องจากหลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ชุมชนแห่งนี้ได้รับผลกระทบด้านจิตใจเป็นอย่างมาก ความไว้วางใจระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกที่เคยมีมาก่อนได้เจือจางลง โดยชุมชนแห่งนี้มีหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ดังนี้

1. ชุมชนต้องอยู่เย็นเป็นสุข มีแต่ความสงบสุขและความปลอดภัย
2. มุสลิมกับต่างศาสนิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสามัคคี เสมอภาค

ยุติธรรมและช่วยเหลือต่อกัน

3. ทุกคนเป็นคนไทย ต้องมีสำนึกเกี่ยวกับชาติไทยและไม่มีการแบ่งแยกด้วยศาสนา ด้วยแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้สามารถรักษาและสืบสานความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกได้ยาวนาน โดยรูปแบบของการเสริมสร้างความสัมพันธ์นั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของการช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งกันและกันและร่วมมือกัน และอาจมีกิจกรรมทางสังคมบ้าง อาทิเช่น การเล่นกีฬา การฝึกงานอาชีพร่วมกัน การประชุมร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งนับว่าโอกาสดังกล่าวสามารถให้มุสลิมกับต่างศาสนิกพบปะปรึกษาหารือกัน ทำความรู้จักกันและเกิดความสัมพันธ์กัน ซึ่งผลดังกล่าวสามารถสอดคล้องกับแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

แต่อย่างไรก็ตามแม้แนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกของชุมชนแห่งนี้ได้บรรลุตามเป้าหมายส่วนใหญ่ แต่ยังมีบางส่วนที่ต้องการการปรับปรุงและทำความเข้าใจ กล่าวคือมีบางกลุ่มที่ไม่เห็นเกี่ยวกับแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกของส่วนใหญ่ โดยตนยึดมั่นในแนวคิดของตนเอง ปราศจากความสัมพันธ์กับต่างศาสนิกและเคร่งครัดต่อศาสนาอย่างเดียว ซึ่งแนวคิดดังกล่าวอาจก่อให้เกิดอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก และเป็นปัญหาสังคมได้

ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนแห่งนี้ควรศึกษาแนวทางการสร้างความเข้าใจระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก เพราะสามารถทำให้มุสลิมกับต่างศาสนิกเข้าใจต่อกันเพราะอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมและศาสนา จึงเป็นสิ่งจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจ รู้เขารู้เรา สังคมจะอยู่อย่างสงบสุข

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก ในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา พบว่ามีความสอดคล้องกับนักวิชาการอิสลามส่วนใหญ่ เพราะศาสนาอิสลามส่งเสริมให้มุสลิมมีความสัมพันธ์ที่ดีและอยู่ร่วมกับต่างศาสนิกในสังคมได้อย่างสงบสุข นำเสนอภาพลักษณ์และความดีงามทั้งภายในจิตใจและกายภาพอิสลาม ซึ่งการกระทำและผลดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมุสลิมกับต่างศาสนิกมีความรู้ความเข้าใจต่อกัน ให้เกียรติ ตั้งแนวทางดังกล่าวเกิดขึ้นในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา แต่แนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา อาจสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกของนักวิชาการบางท่านก็ว่าได้ ดังขอเสนอแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกของยูซุฟ อัลเกาะเราะฆอวีย์ ดังต่อไปนี้

1. มุสลิมกับต่างศาสนิก ล้วนเป็นมนุษย์ด้วยกัน มุสลิมกับต่างศาสนิกควรให้เกียรติความเป็นมนุษย์ต่อกัน โดยเกียรติความเป็นมนุษย์นั้นไม่มีการแบ่งระหว่างศาสนา เพศ สัญชาติและสี
2. ความแตกต่างของมนุษย์ในด้านศาสนานั้น นับว่าเป็นความประสงค์ของอัลลอฮ์

3. อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติให้มุสลิมเป็นคนดี มีความยุติธรรม ความเที่ยงธรรมตลอดจนในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นมุสลิมด้วยกันหรือต่างศาสนิก

ส่วนหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก มีดังนี้

1. การได้รู้จักกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก
2. การได้อยู่ร่วมกันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก
3. การได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิก

จากแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ด้านสังคมระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกของยูซุฟ อัลเกาะเราะฆอวีย์ เห็นได้ว่า แนวคิดและหลักการของความสัมพันธ์ดังกล่าวตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อและศรัทธาของศาสนาอิสลามเป็นหลัก ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดและหลักการของมุสลิมกับต่างศาสนิกในชุมชนบ้านคล้า ตำบลตาเซะ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เพราะมีแนวคิดและหลักความสัมพันธ์ดังกล่าวบนรากฐานความสันติภาพของชาติ